

Kai kurie prekybos poveikiu sudėties aiškinimo aspektai principo *nullum crimen sine lege* kontekste

Laura Mickevičiūtė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6167
El. paštas: <laura.mickeviciute@ff.stud.vu.lt>

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226 straipsnio pakeitimus, baudžiamojo įstatymo galiojimo laiko atžvilgiu taisyklės, principo *nullum crimen sine lege* (nėra nusikaltimo be įstatymo) turinį, šiame straipsnyje vertinama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pagal kurią tariamos įtakos požymio įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226 straipsnio 2 dalyje patikslino dispoziciją, bet neįtvirtino naujo pasyviosios prekybos poveikiu sudėties požymio.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *nullum crimen sine lege*, prekyba poveikiu, Europos Žmogaus Teisių Teismas.

Some Aspects of the Interpretation of *Corpus Delicti* of Trading in Influence in the Context of the Principle *Nullum Crimen Sine Lege*

Taking into consideration the amendments of Article 226 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, the temporal rules of the criminal law, and the content of the principle *nullum crimen sine lege* (no crime without law), this article assesses the Lithuanian Supreme Court case-law, according to which the provision of the alleged influence feature in Article 226(2) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania has only been explained but not given a new feature of the corpus delicti of passive trading influence.

Keywords: the Criminal Code of the Republic of Lithuania, *nullum crimen sine lege*, trading in influence, the European Court of Human Rights..

Įvadas

Per daugiau nei penkiolika galiojimo metų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹ (toliau – BK) nuostatas įstatymų leidėjas keitė net septyniasdešimt šešis kartus. Nemažai dėmesio skirta BK XXXIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ nuostatoms². Tarptautinės teisės, turėjusios įtakos pirminiam nuostatų turiniui, reikšmė

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

² Šis skyrius keistas ir pildytas devynis kartus, dažniau keisti tik trys iš trisdešimt dviejų BK Specialiosios dalies skyrių – BK XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, BK XXXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ ir BK XXXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“.

Received: 05/11/2018. Accepted: 19/06/2019

Copyright © 2019 Laura Mickevičiūtė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

matoma ir po daugiau kaip penkiolikos metų. Pastaruoju metu pokyčių įvyko dėl Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) rekomendacijų. Teisminis būdas, galintis užtikrinti tam tikra apimtimi tinkamą tarptautinės teisės nuostatų įgyvendinimą (ir užtikrinęs³), buvo laikytas nepakankama priemone. Taigi net ir tais atvejais, kai teisę aiškinant tarptautiniai standartai yra įgyvendinti, stengiamasi juos tiesiogiai įtvirtinti BK. Iš tiesų tokia teisėkūra pakeičia baudžiamojo įstatymo tekstą, tačiau praktikoje jokių pokyčių neįvyksta.

Teisės taikytojui tenka pareiga atsakyti į klausimus, ar po įstatymų leidėjo atlikto darbo pasikeitė baudžiamojo įstatymo taikymo apimtis, o jei pasikeitė, tai kaip. Į tokį klausimą atsakyti ir po 2011 metais priimtų BK 226 straipsnio pakeitimų⁴, kai BK 226 straipsnio 2 dalyje šalia žodžio *tikėtina* buvo įrašytas žodis *tariama*. Vienoje baudžiamojoje byloje asmuo buvo pripažintas kaltu pagal BK 226 straipsnio 1 dalį (2005 m. birželio 23 d. redakcija), nes už kyšių pažadėjo pasinaudoti išgalvota įtaka ir paveikti apskrities viršininką dėl tam tikrų dokumentų parengimo. Kasaciniame skunde nuteistasis teigė, kad iki 2011 m. liepos 5 d., kai įsigaliojo BK 226 straipsnio pakeitimai, apgaulės panaudojimas dėl įtakos atitiko sukčiavimo, o ne tarpininko kyšininkavimo požymius. Tokius argumentus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT, kasacinės instancijos teismas), aiškindamas baudžiamąjį įstatymą pagal Europos Tarybos Baudžiamosios teisės dėl korupcijos konvencijos (toliau – ET Konvencija) 12 straipsnio nuostatas, atmetė. Pagal LAT pateiktą išaiškinimą, tikėtinos įtakos samprata apima ir tariamą įtaką, todėl šios sąvokos įtvirtinimas tik patikslino BK dispoziciją⁵.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, *tyrimo tikslas* – įvertinti teismų praktikos, pagal kurią iki 2011 m. liepos 5 d. galiojusioje BK 226 straipsnio redakcijoje įtvirtintas tikėtinos įtakos požymis apėmė ir tariamą įtaką, principo *nullum crimen sine lege* kontekste. Tokiam tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: pirma, atskleisti principo *nullum crimen sine lege* reikšmę baudžiamosios teisės aiškinimui; antra, išanalizuoti baudžiamojo įstatymo projekto lydimojusius dokumentus, teismų praktiką ir doktriną, skirtą tarpininko kyšininkavimo (prekybos poveikiu) analizei, ir, remiantis atlikta analize, įvertinti, ar minėtas teisės aiškinimas neprieštarauja principui *nullum crimen sine lege*.

Tam tikri šio tyrimo klausimai jau buvo analizuoti teisės moksle. Principo *nullum crimen sine lege* kilmę, sampratą ir jos raidą skirtinga apimtimi analizavo G. Švedas, R. Drakšas, P. Veršekys⁶. Šis principas įvairiais aspektais nagrinėtas užsienio autorių darbuose⁷. Antrajam šio tyrimo aspektui –

³ Kaip pavyzdys gali būti pateikiami 2016 m. lapkričio 17 d. įsigalioję BK pakeitimai, kuriais papildomai BK 226 straipsnio 1–7 dalyse buvo įrašyta – *pats ar per tarpininką* (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016, Nr. 26876). Lietuvos apeliacinis teismas, įvertinęs iki 2016 m. lapkričio 17 d. plėtotą teismų praktiką, išaiškino, kad minėti pakeitimai tik patikslino dispozicijoje vartojamą konstrukciją *tiesiogiai arba netiesiogiai*, o nepakeitė baudžiamosios atsakomybės už korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas taikymo apimtį (Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *2018 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-36-318/2018*).

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68¹ straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *2011 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368/2014*. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *2013 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-190/2013*. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2011 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-145-387/2011.

⁶ Žr.: ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvoje Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 81–93; DRAKŠAS, R. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 151–176; VERŠEKYS, P. *Nullum crimen sine lege* principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacija. *Teisė*, 2012, nr. 85, p. 196–212.

⁷ Žr. GLASER, S. *Nullum Crimen Sine Lege*. *Journal of Comparative Legislation and International Law*, 1942, No. 1 (24), p. 29–37; PERISTERIDOU, Ch. *The Principle of Legality in European Criminal Law*: dissertation. School of Human Rights Research Series, 2015.

baudžiamosios atsakomybės už prekybą poveikiu (tarpininko kyšininkavimą) klausimui, priešingai, nėra skirta pakankamai dėmesio, o šiame darbe keliami problema apskritai nebuvo analizuota Lietuvos mokslininkų darbuose⁸.

Atliekant tyrimą remtasi lyginamuoju, loginiu, sisteminiu ir dokumentų analizės metodais.

1. Principo *nullum crimen sine lege* įtaka baudžiamųjų įstatymų aiškinimo riboms

Demokratinėse valstybėse principas *nullum crimen sine lege* pripažįstamas pamatiniu baudžiamosios teisės principu⁹, kurio reikšmė visuotinai pripažįstama tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės tradicijų valstybėse¹⁰. Šis principas rado savo vietą tarptautiniuose teisės aktuose¹¹, konstitucijose¹² ir baudžiamuosiuose įstatymuose¹³. Iš jo turinio kyla reikalavimai ir draudimai ne tik įstatymų leidėjui, bet ir teisės taikytojui¹⁴.

Žvelgiant istoriškai, XVIII amžiuje, kai principas *nullum crimen sine lege* buvo pripažintas baudžiamosios teisės principu, teisės taikytojo įgaliojimai buvo griežtai apibrėžti – taikyti tik taip, kaip parašyta¹⁵. Štai XVIII a. Montesquieu veikale „Apie įstatymų dvasią“ akcentavo, kad teismai net ir tada, kai įstatymas yra „toliaregis ir aklas“ ar „per daug griežtas“, „yra ne daugiau kaip lūpos, tarian-

⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios politikos ir baudžiamosios teisės klausimais rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 41–42; GUTAUSKAS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis (antroji knyga)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017, p. 201–207; PAKŠTAITIS, L. Tarpininko kyšininkavimas ir jo kvalifikavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60 (52), p. 96–103; ČAIKOVSKI, A. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, nr. 54, p. 30–44.

⁹ Siekdami akcentuoti aptariamo principo svarbą, paprastai teisės mokslininkai linkę teigti, kad tai yra esminis baudžiamosios teisės principas. Vis dėlto kai kurie autoriai, nesuabsoliutindami šio principo reikšmės, mano jį esant vienu iš pagrindinių baudžiamosios teisės principų. Žr., pvz.: HERBERT, P. *The Limits of Criminal Sanction*. Stanford: Stanford University Press, 1968, p. 79–80; ASHWORTH, A.; HORDER, J. *Principles of Criminal Law*. Oxford University Press, 2013, p. 10; HALLEVY, G. *A Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law*. Springer Science & Business Media, 2010.

¹⁰ Žvelgiant istoriškai, kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijų valstybėse buvo skirtingai suvokiamas principo *nullum crimen sine lege* turinys, vis dėlto pamažu Anglija priėmė jo idėjas (PERISTERIDOU, Ch. *The Principle* <...>; ASHWORTH, A.; HORDER, J. *Principles* <...>). Nepaisant teisės tradicijų, EŽTT jurisprudencija dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 7 straipsnio 1 dalies aiškinimo yra vienoda.

¹¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7390; Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL C 326* 2012.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalis. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014; Vokietijos Konstitucijos 103 straipsnio 2 dalis [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>>.

¹³ BK 2 straipsnio 1 dalis; Vokietijos Baudžiamojo kodekso 1 straipsnis [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html>.

¹⁴ DANA, Sh. Beyond Retroactivity to Realizing Justice: a Theory on the Principle of Legality in International Criminal Law Sentencing. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 2009, No. 4 (99), p. 864. Mokslinėje literatūroje skiriami keturi principo *nullum crimen sine lege* aspektai: 1) nėra nusikalstamos veikos be jos padarymo metu galiojančio baudžiamojo įstatymo; 2) nėra nusikalstamos veikos be rašytinio baudžiamojo įstatymo; 3) nėra nusikalstamos veikos be tikslios ir aiškios baudžiamojo įstatymo normos; 4) nėra nusikalstamos veikos be griežtai taikomos normos arba draudimas taikyti analogiją. Plačiau žr., pvz.: VERŠEKYS, P. *Nullum* <...>; PERISTERIDOU, Ch. *The Principle* <...>, p. 6.

¹⁵ Plačiau žr.: HALLEVY, G. *A Modern Treatise* <...>; KREB, C. *Nulla poena nullum crimen sine lege* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uni-koeln.de/jur-fak/kress/NullumCrimen24082010.pdf>>.

čios įstatymo žodžius, bejausmės būtybės, kurios negali nei riboti įstatymo galios, nei sušvelninti jo griežtumą¹⁶. Taigi iš esmės principo reikalavimai eliminavo bet kokią teisės aiškinimo, išskyrus pažodinio, galimybę.

Šiandien galime teigti, kad besikeičiantis požiūris į valdžių padalijimą¹⁷ keičia ir principo *nullum crimen sine lege* turinį. Tai, kad nusikalstamą veiką gali apibrėžti tik tikslus ir aiškus rašytinis baudžiamasis įstatymas, nebėra suprantama taip griežtai, jog tai savaime užkirstų kelią materialiam teisės aiškinimui. Aišku, baudžiamosios teisės doktrinoje prioritetiniu teisės aiškinimo būdu vis dar išlieka pažodinis teisės aiškinimas¹⁸. Vis dėlto net ir tokioje formalioje teisėje kaip baudžiamoji, kaip teisingai pažymi O. Fedosiuk, „tenka pripažinti, kad <...> teisėjas neturi būti visiškai suvaržytas įstatymo raidės“¹⁹. Juolab kad teisės aktų turiniui keliamas universalumo reikalavimas patvirtina materialaus teisės aiškinimo būtinybę²⁰. Be to, teisės taikytojas nuolatos susiduria su tikrovės pokyčiais (pavyzdžiui, dėl spartaus technologijų vystymosi)²¹, neaiškiais ar neapibrėžtomis normomis²², teisėkūros klaidomis. Iš esmės tokias priežastis, kaip antai teisės gebėjimą prisitaikyti prie pokyčių, teisės aktų neapibrėžtumą, akcentuodamas baudžiamojo įstatymo aiškinimo neišvengiamumą, nurodo ir EŽTT²³.

EŽTT nuosekliai laikosi pozicijos, kad, siekiant užtikrinti principo *nullum crimen sine lege* reikalavimus, teisė turi atitikti jai keliamus kokybės reikalavimus, t. y. ji turi būti prieinama ir numatoma²⁴. Nors, anot C. Murphy, iš EŽTT praktikos nėra aišku, ar kokybės reikalavimai yra suprantami kaip visiškai atskiri ar kaip vienas bendras, tačiau minėtas autorius skiria du atskirus: pirma, teisė turi būti pakankamai aiški asmeniui, kad pagal ją būtų galima orientuoti savo elgesį, ir, antra, teisminis jos plėtojimas turi būti numatomas²⁵. Reikia pažymėti, kad EŽTT praktikoje dažniausiai dėmesio skiriama numatomumo reikalavimui. Toks reikalavimas keliamas ne tik teisei, bet ir teisės aiškinimui²⁶. Tai aiškinama tuo, kad teismų praktika yra sudedamoji teisės dalis, todėl teisei keliamus reikalavimus turi atitikti ir teisės aiškinimas.

¹⁶ MONTESQUIEU, Ch. *Apie įstatymų dvasią*. Iš prancūzų kalbos vertė V. Malinauskienė. Vilnius: Mintis, 2004, p. 169.

¹⁷ JARAŠIŪNAS, E. Valdžių padalijimo principas: samprata ir keletas interpretavimo problemų konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 135–163.

¹⁸ Žr., pvz.: JEMIELNIAK, J.; MIKLASZEWICZ, P. *Interpretation of Law in the Global World: From Particularism to a Universal Approach*. Springer Science & Business Media, 2010, p. 84, 254–255; BOHLANDER, M. *Principles of German Criminal Law*. Oregon: Hart Publishing, 2009, p. 15.

¹⁹ FEDOSIUK, O. Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos. *Jurisprudencija*, 2014, nr. 21(4), p. 1083.

²⁰ Tai susiję ir su tuo, kad objektyviai neįmanoma teisės normomis sureguliuoti visų atvejų. Teisės aktų ribotumas pripažįstamas nuo seniausių laikų. Plačiau žr., pvz.: BALTRIMAS, J. *Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas: disertacija*. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017, p. 55–56.

²¹ Teisės doktrinoje dažnai minimas įstatymų leidėjo ketinimo metodas taip pat gali būti nepakankamas. Plačiau žr., pvz.: PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 100.

²² FEDOSIUK, O. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 31–34.

²³ Tarp daugelio kitų, pvz., EŽTT 2008 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Kafkaris prieš Kiprą*, pareiškimo Nr. 21906/04.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ MURPHY, C. The Principle of Legality in Criminal Law under the ECHR. *European Human Rights Law Review*, No. 2, 2010.

²⁶ Tarp daugelio kitų, pvz., EŽTT 2008 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Kafkaris prieš Kiprą* <...>. Tokį aiškinimą pateikia ir ESTT, kaip pavyzdys gali būti nurodomas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad*, C303/05.

Ankstesniuose sprendimuose EŽTT yra nurodęs, kad numatomumas priklauso nuo teisinio teksto, jo taikymo srities ir asmenų rato²⁷. Toks aplinkybių sąrašas yra bendro pobūdžio, todėl sutiktina su doktrinoje išsakoma kritika dėl *numatomumo* reikalavimo neapibrėžtumo ir iš esmės vertinamojo pobūdžio²⁸. Nepaisant to, tam tikrų EŽTT sprendimų analizė gali atskleisti bendras tendencijas, kokiomis aplinkybėmis teisės aiškinimas – (ne)numatomas.

Ankstesnis teisės aiškinimas yra reikšmingas veiksnys sprendžiant apie numatomumą. Štai teisės aiškinimo numatomumą gali patvirtinti nuosekliai formuojama teismo praktika²⁹, ankstesni apeliacinės instancijos teismo išaiškinimai keliose panašiose (*aut. past.* ne analogiškose!) bylose³⁰, pirmosios instancijos teismo (net ir nesant kasacinės instancijos teismo išaiškinimų) praktika panašaus pobūdžio bylose³¹, vienas aiškus precedentas³². Tokia formuojama praktika leidžia manyti, kad iš bent vieno ankstesnio bet kurios instancijos teismo sprendimo panašiose bylose jau galima numatyti atitinkamą teisės taikymą (o kartu ir aiškinimą) kitoje panašioje (nebūtinai analogiškoje) byloje. Reikia pasakyti, kad net skirtinga kiekybinė (pakanka ir vieno sprendimo) ir kokybinė (nebūtinai kasacinės instancijos teismo) sprendimų apimtis nepaneigia jų reikšmės sprendžiant apie teisės aiškinimo numatomumą. Vienintelė aplinkybė, kuri galėtų paneigti teisės aiškinimo numatomumą, yra prieštaringa praktika.

Teismų praktikos nuoseklumas yra teisinio stabilumo pagrindas. Tačiau turime pripažinti ir tai, kad teismų praktikoje pokyčiai neišvengiami. Kalbant apie praktikoje vykstančių pokyčių suderinamumą su principu *nullum crimen sine lege*, paminėtinos teisiniame diskurse nemažai dėmesio sulaukusios dvi EŽTT bylos *S. W. ir C.R. prieš Jungtinę Karalystę*³³. Jungtinės Karalystės teismuose pareiškėjai buvo nuteisti už savo žmonių išžaginimą. Jie teigė, kad bendra taisyklė, galiojusi jų veikos padarymo metu, buvo ta, jog žmonos privertimas lytiškai santykiuoti nebuvo laikoma išžaginimu, todėl jie nuteisti nepagrįstai. Šiose bylose EŽTT pripažino, kad net ir teisinę padėtį bloginantis ankstesnę praktiką keičiantis aiškinimas laikomas atitinkantis principą *nullum crimen sine lege*, nes jis galėjo būti pagrįstai numatytas veikos darymo metu. Pagrindinis argumentas – horizontali žmogaus teisių, įtvirtintų Konvencijoje, apsauga. Teisiniame diskurse toks argumentavimas sulaukė nemažai kritikos. Štai Beddard atkreipė dėmesį, kad jei pareiškėjams būtų teikta teisinė konsultacija, jiems būtų paaiškinta, jog ateityje galima teisinė reforma, tačiau, kol ji neįvyko, išimtis laikoma galiojančia³⁴. Minėtas autorius kontrargumentuoja teisinės konsultacijos kategorija, kurią akcentuoja ir pats EŽTT. Vėlesnė EŽTT jurisprudencija patvirtina, kad minėtas aiškinimas buvo išimtinis ir vienetinis³⁵. Bendra tendencija, kad teismų praktiką keičiantis aiškinimas, bloginantis asmens padėtį, yra Konvencijos 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto principo pažeidimas³⁶.

²⁷ EŽTT 1996 m. lapkričio 11 d. sprendimas byloje *Cantoni prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 17862/91.

²⁸ Žr., pvz.: LUPO, N.; PICCIRILLI, G. The Relocation of the Legality Principle by the European Courts' Case Law. *European Constitutional Law Review*, No. 11, 2015, p. 55–77.

²⁹ EŽTT 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 14307/88; EŽTT 1995 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *G. prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 15312/89.

³⁰ Asmuo buvo pripažintas kaltu dėl kvalifikuotos vagystės, susijusios su neteisėtu akcijų perleidimu. Jis teigė, kad akcijos nebuvo tiesiogiai nurodytos baudžiamojo įstatymo straipsnyje, įtvirtinančiame atsakomybę už vagystę, t. y. neįtrauktos į daikto sąvoką, todėl jis negalėjo būti nuteistas. EŽTT padarė išvadą, kad šiuo atveju vien tai, jog žodis „akcijos“ tiesiogiai tekste neįtrauktas, nesuponuoja, kad asmuo negalėjo numatyti padarinių. EŽTT 2013 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Panaitescu prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 8398/04.

³¹ EŽTT 2011 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Soros prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 50425/06.

³² EŽTT 2016 m. vasario 11 d. sprendimas byloje *Dallas prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 38395/12.

³³ EŽTT 1995 m. lapkričio 22 d. sprendimai bylose *S. W. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 20161/92, ir *C.R. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 20190/92.

³⁴ Cituojama pagal MURPHY, C. The Principle <...>, p. 10.

³⁵ EŽTT 2006 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Pessino prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 40403/02.

³⁶ Tarp daugelio kitų, pavyzdžiui, EŽTT 2009 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Liivik prieš Estiją*, pareiškimo Nr. 12157/05; EŽTT 2013 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *Del Rio Prada prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 42750/09.

Praktikoje neišvengiamai susiduriama su situacijomis, kai tenka taikyti, o kartu ir aiškinti, teisės normą pirmą kartą. Teisės doktrinoje ir EŽTT jurisprudencijoje laikomasi bendros nuomonės, kad abejonių dėl atitikties principui *nullum crimen sine lege* gali sukelti kiekvienas naujas aiškinimas, tačiau pripažįstama, kad kategoriška ir vienpusiška išvada neatitiktų teisės universalumo ir galėjimo prisitaikyti prie kintančios tikrovės požymių³⁷. Juolab kad kiekvienas teisės taikymas savaime lemia ir jos aiškinimą. Nagrinėjamos temos kontekste svarbu paanalizuoti materialaus teisės aiškinimo, bloginančio asmens teisinę padėtį, dermę su teisėtumo principu. Ieškant atsakymų į klausimą, kokios apimtys baudžiamosios teisės aiškinimas leistinas, o koks nesuderinamas su teisėtumo principu, savo reikšmės nepraranda minėtas numatomumo testas³⁸.

Štai vienoje byloje EŽTT pripažino, jog pareiškėjai negalėjo numatyti, kad jų veiksmai, susiję su įmonės, kurios tikslas gauti pelną, įsteigimu ir vykdoma veikla, bus kvalifikuojami kaip komercinis sukčiavimas ir pinigų plovimas. Dėmesys atkreiptas į teisės aktuose vartojamas sąvokas, jų išaiškinimus, inkriminuojamų faktinių aplinkybių apimtį, nacionalinių valstybių teismų nepakankamą ir neaiškų argumentavimą. EŽTT nuomone, aiškinimas buvo per platus ir nepagrįstas, todėl neatitiko Konvencijos 7 straipsnio 1 dalies nuostatų³⁹. Kitoje byloje, kurioje banko darbuotojai nacionalinėje valstybėje buvo nuteisti už kyšio paėmimą, didelę reikšmę turėjo tai, kad nebuvo ankstesnės praktikos. Pareiškėjai teigė, kad jie nepagrįstai buvo nuteisti už kyšininkavimą privačiame sektoriuje, nes, jų nuomone, jų veikimo metu buvo kriminalizuotas kyšininkavimas tik viešajame sektoriuje. EŽTT svarbi aplinkybė ta, kad nebuvo teismų praktikos (vyriausybė nepateikė nei kasacinės, nei kitų teismų praktikos). Be to, tam tikri doktrininiai pokyčiai (vyriausybė nurodė, kad doktrinoje vyko pokyčiai dėl aiškinimo) negali savaime pakeisti jurisprudencijos. Iš esmės nebuvo pateikta ir jokių doktrininių išaiškinimų dėl banko darbuotojų kaip kyšio paėmimo subjektų. Atkreiptas dėmesys ir į Konstitucinio teismo sprendimą, kuriame buvo pažymėta, kad išplėstos kriminalizavimo ribos⁴⁰.

Dar vienoje byloje EŽTT įvertino, kad atitinkamas aiškinimas buvo sisteminio teisės aktų nuostatų aiškinimo rezultatas. Atkreiptas dėmesys, kad nors baudžiamajame įstatyme nepateikta teroristinės organizacijos sąvokos išaiškinimo, tačiau ši sąvoka išaiškinta Terorizmo prevencijos įstatyme, kuriame, be kita ko, pateiktas terorizmo sąvokos išaiškinimas, panašus į baudžiamajame įstatyme vartojamą⁴¹. Kitoje byloje itin svarbus elementas, sprendžiant dėl baudžiamojo įstatymo nuostatų aiškinimo, buvo tai, kad baudžiamajame įstatyme vartojama terminija buvo itin paplitusi visuomenėje, *inter alia*, kriminaliniame pasaulyje. Taigi reiškinio paplitimas ir terminijos vartojimas visuomenėje, įstatyme pateiktų kitų sąvokų išaiškinimas lėmė, kad teisės aiškinimas atitiko numatomumo reikalavimą⁴².

Pažymėtina, kad visose šiose bylose EŽTT pamini ir teisinės konsultacijos elementą. Teisės doktrinoje pagrįstai nurodoma, kad teisinės konsultacijos kategorija neturi būti suprantama pažodžiui, t. y. kaip pasikonsultavimas su advokatu ar teisininku, o turėtų būti siejama su tuo, ar įvertinus veikos darymo metu esamą teisinę bazę galimas atitinkamas teisės aiškinimas⁴³.

³⁷ SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights: a commentary*. The United Kingdom: Oxford University Press, 2015, p. 338–339.

³⁸ Žr., pvz.: EŽTT 2017 m. spalio 17 d. sprendimas byloje *Navalnyje prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 101/15.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ EŽTT 2007 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Dragotoniū ir Militaru-Pidhorni prieš Rumuniją*, pareiškimų Nr. 77193/01 ir 77196/01.

⁴¹ EŽTT 2013 m. kovo 14 d. sprendimas byloje *Kasymakhunov ir Saybatalov v. Rusiją*, pareiškimų Nr. 26261/05 ir 26377/06.

⁴² EŽTT 2014 m. liepos 15 d. sprendimas byloje *Ashlarba v. Gruziją*, pareiškimo Nr. 45554/08.

⁴³ PERISTERIDOU, Ch. *The Principle <...>*, p. 99.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad pirmą kartą pateikiamas teisės aiškinimas yra leistinas principo *nullum crimen sine lege* kontekste. Tačiau siekiant, kad toks taikymas, o kartu ir aiškinimas būtų suderinamas su principo *nullum crimen sine lege* reikalavimais, svarbu: teisės normas aiškinti sistemškai, atsižvelgiant į kitas normas ir kitus teisės aktus, įvertinti esamą teisinę doktriną ir suvokimą apie atitinkamą teisės normą.

2. Tariama įtaka – senas ar naujas prekybos poveikiu sudėties požymis?

Išaiškinimas, kad žodis *tariama* atitinka žodžio *tikėtinas* esmę, kaip jau pirmiau minėta, kasacinės instancijos teismo praktikoje pirmą kartą pateiktas 2014 m. lapkričio 4 d., aiškinant BK 226 straipsnio 1 dalies redakcijos, galiojusios iki 2011 m. liepos 5 d., nuostatas. Minėtos redakcijos BK 226 straipsnio 1 dalyje⁴⁴ nebuvo vartojamas žodis *tariama*, o vartota tokia konstrukcija: „savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar *kita tikėtina įtaka*“.

Kyla abejonių, ar toks aiškinimas atitinka principo *nullum crimen sine lege* brėžiamas leistino baudžiamųjų įstatymų aiškinimo ribas. Tokias abejones sustiprina ir kasacinio teismo argumentacija – vien tik ET Konvencijos nuostatų bei GRECO rekomendacijų akcentavimas. Ar tokį teisės aiškinimą nusikalstamos veikos padarymo metu, t. y. nuo 2009 metų pradžios iki 2009 m. birželio 2 d., buvo galima numatyti?

Atlikta negausios teismų praktikos analizė atskleidžia, kad iki 2011 m. liepos 5 d. kasacinės instancijos teismo, taip pat ir žemesnės instancijos teismų, praktikoje nebuvo pateiktas išsamus išaiškinimas, kaip turi būti aiškinamas BK 226 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas *kitos tikėtinos įtakos* požymis. Įprastai nusikalstamos veikos aprašyme buvo neapsiribota vien tik tikėtinos įtakos konstrukcijos vartojimu, o nurodyti kiti BK 226 straipsnio 1 dalies dispozicijoje vartojami žodžiai, patvirtinantys įtaką, – tarnyba, pažintys ir kt. Štai vienoje byloje asmuo buvo nuteistas už tarpininko kyšininkavimą, aprašant veikos faktines aplinkybes nurodyta: „pasinaudodamas savo *tarnyba* Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos Eismo priežiūros tarnyboje ir *pažintimis ar kita tikėtina įtaka* Vilniaus rajono policijos komisariato darbuotojams“⁴⁵. Kitoje byloje atskleidžiant tarpininko kyšininkavimo esmę nurodyta, kad „asmens *pasinaudojimas savo visuomenine ar kitokia padėtimi* už atlyginimą pažadant paveikti valstybės ar savivaldybės tarnautojus ar pareigūnus, kad jie teisėtai ar neteisėtai veiktų“⁴⁶. Iš šių pavyzdžių matyti, kad paprastai tarpininko kyšininkavimo byloje buvo nurodytas objektyvus pagrindas, kuris turėjo suponuoti,

⁴⁴ BK 226 straipsnio 1 dalis (2005 m. birželio 23 d. redakcija): „Tas, kas pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar *kita tikėtina įtaka* valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už kyšį pažadėjo paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų“.

⁴⁵ Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2009 m. vasario 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-9-35/2009. Aukštesnės instancijos teismai veikos kvalifikavimo nepakeitė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-405/2011. Šioje vietoje pažymėtina ir tai, kad nors kasacinės instancijos teismas nutartį priėmė jau po 2009 m., tačiau atkreiptinas dėmesys į šios nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės aprašymą: „Tarpininkaujantis kyšininkas turi suvokti, kad jis, *turėdamas galimybę pasinaudoti savo įtaka* ir paveikti atitinkamą valstybės ar savivaldybės instituciją arba valstybės tarnautoją, neteisėtai, t. y. už kyšį pažada kyšio davėjo interesais paveikti tokią valstybės ar savivaldybės instituciją arba valstybės tarnautoją ir tai nori daryti.“ Taigi šioje vietoje vartojamas žodis *galimybė* eliminuoja apgaulės dėl įtakos patekimą į šios nusikalstamos veikos sudėtį. Maža to, atskleidžia teismų praktikos prieštarumą.

⁴⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad šioje byloje asmeniui kaltinimai buvo pareikšti dėl sukčiavimo, tačiau kasacinės instancijos teismas pritarė apygardos teismo išvadoms, jog apgaulės dėl ketinimo atlikti veiksmus nenustatyta. Taigi, šiuo atveju apgaulė nebuvo naudota dėl įtakos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2007 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270/2007.

jog asmuo iš tikrųjų galėjo turėti įtakos. Galima daryti prielaidą, kad toks praktikos plėtojimas galėjo būti nulemtas ir jau ankstesnėje praktikoje, aiškinant 1961 m. BK, suformuoto požiūrio į kaltininko veikos subjektyviosios pusės reikšmę sprendžiant dėl veikos kvalifikavimo. Pagal kurią apgaulės elementas dėl galimybės atlikti pageidaujamus veiksmus priskirtas sukčiavimo nusikalstamai veikai⁴⁷.

Praktika apgaulės panaudojimą dėl įtakos vertinti kaip sukčiavimo požymį buvo pristatyta ir GRECO ekspertams. Kaip matyti, jie iš jiems pateiktos informacijos ir bendravimo su teisėsaugos pareigūnais padarė išvadą, jog apgaulės elementas yra aplinkybė, lemianti veikslių kvalifikavimą kaip sukčiavimą, o ne tarpininko kyšininkavimą⁴⁸.

Kitas svarbus aspektas yra teisės doktrinoje pateikta kitos tikėtinos įtakos požymio samprata. Nepaisant to, kad teisės doktrina neįpareigoja teisės taikytojo, tačiau, kaip jau minėta, sprendžiant dėl teisės aiškinimo numatomumo, ji tampa reikšminga.

Remiantis teisės doktrinoje pateiktomis nuomonėmis, galima padaryti išvadą, kad vien tik apgaulės dėl įtakos panaudojimo nepakako įtaką laikyti tikėtina. Štai J. Prapiestis nurodė, kad tikėtina įtaka turėjo būti pakankamai reali, veiksminga įtaka konkrečiai įstaigai, institucijai ar organizacijai, konkrečioms asmenims, galinti lemti minėtų subjektų veiklą kyšio davėjo interesais. Tokią įtaką turėjo patvirtinti konkrečios objektyvios aplinkybės⁴⁹. Panašią poziciją yra pateikęs ir L. Pakštaitis. Jo nuomone, įtaka negali būti išgalvota, o turi būti ta, kuria galima tikėti dėl objektyvių aplinkybių – asmens pažinčių, buvusių darboviečių ir pan. Jei asmuo tik demonstruoja savo įtaką, tačiau jos neturi, anot mokslininko, jo veiksmai turėjo būti kvalifikuojami kaip sukčiavimas⁵⁰. Taigi teisės doktrinoje buvo laikomasi bendros pozicijos, kad ir *kitą tikėtiną* turi patvirtinti objektyvios aplinkybės, o vien tik apgaulės elementas neturėjo būti pakankamas pagrindas įtaką pripažinti tikėtina. Išvadą, kad tariama įtaka nepateko į tikėtinos įtakos sampratą, dar labiau sustiprina naujausioje teisės literatūroje akcentuojamas tariamos įtakos kaip pasyvios prekybos poveikiu požymio naujumas⁵¹.

Anuomet buvo keliamos pavienės diskusijos dėl BK 226 straipsnio neatitikties ET Konvencijos 12 straipsnio⁵² nuostatoms⁵³. Kita vertus, iki GRECO rekomendacijų pateikimo, t. y. 2009 m. liepos 2 d., nebuvo kryptingai siūloma keisti BK 226 straipsnio nuostatų. Baudžiamojo įstatymo pakeitimų

⁴⁷ Vienoje byloje asmuo buvo nuteistas už tai, kad pasikėsinio užvaldyti svetimą turtą apgaule. Kaip matyti, apgaulė pasireiškė tokiais veiksmais: apgaulingu žadėjimu tarpininkauti dėl baudžiamosios bylos nutraukimo, žadėjimu prašomą pinigų sumą išdalinti pareigūnams, pasakojimais apie pokalbius ir susitikimus su pareigūnais, kurie neįvyko. LAT nurodė, kad „veikos pavojingumą visuomenei, asmens kaltės formą sąlygoja kaltininko savo veikslių psichoanalizė ir įvertinimas, suvokimas (tikras ar įsivaizduojamas), kaip jo veiksmus supranta kiti asmenys. Tuo tarpu kiti asmenys kaltininko veiksmus gali vertinti kitaip nei to siekia kaltininkas“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 1999 m. gegužės 11 d. *nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-200/1999*.

⁴⁸ 2009 m. liepos 2 d. Trečiasis vertinimo etapas. Vertinimo ataskaita Lietuvai dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos straipsnių inkriminavimo, priimta 43-jame GRECO plenariniame posėdyje (Strasbūras, 2009 m. birželio 29 d. – liepos 2 d.) [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/GRECO_inkriminavimas_LT.pdf>.

⁴⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 90.

⁵⁰ PAKŠTAITIS, L. Tarpininko <...>, p. 99, 101.

⁵¹ GUTAUSKAS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. <...>, p. 202.

⁵² Konvencijos 12 straipsnis: „Kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai veiksmai, kai bet kuriam asmeniui, kuris *teigia arba patvirtina* galintis mainais už nepagrįstą atlygį daryti netinkamą poveikį 2, 4–6 ir 9–11 straipsniuose nurodytų asmenų sprendimams, tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, duodamas ar siūlomas bet koks nepagrįstas atlygis, neatsižvelgiant į tai, ar tas atlygis yra skirtas jam pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui, taip pat kai mainais už poveikį yra prašomas, gautas ar priimamas pasiūlymas ar pažadas dėl tokio atlygio, nesvarbu, ar tas poveikis padaromas ir ar *tariamam poveikiui* pasiekiamas norimas rezultatas.“

⁵³ Žr., pvz.: ČAIKOVSKI, A. Tarpininko <...>, p. 30–44.

projektas registruotas tik 2010 m. rugsėjo 6 d.⁵⁴ Nors priimti baudžiamojo įstatymo pakeitimai ne visada reiškia pokyčius praktikoje, tačiau aptariamam atveju jau projektą lydinčių dokumentų turinys atskleidžia, kad buvo siekiama ne patikslinti esamą reglamentavimą, o jį pakeisti. Būtent projekto rengėjai nurodė, kad „aukščiau paminėto straipsnio dalies (*aut. past. BK 226 straipsnio 2 dalies*) dispozicija **papildoma** (*autoriaus paryškinta*) prekyba tariama įtaka“⁵⁵. Be to, pagal EŽTT praktiką, sprendžiant dėl teisės aiškinimo atitikties principui *nullum crimen sine lege*, svarbiausia nustatyti, kokia buvo reali, o ne teorinė situacija.

Iš tikrųjų tiek ET Konvencijos 12 straipsnyje („tariamam poveikiui“), tiek jos aiškinamajame rašte („tikra ar tariama įtaka“)⁵⁶ vartojama sąvoka *tariama įtaka*, tačiau platesnio komentaro dėl tariamos įtakos sampratos nepateikta. Todėl galima kalbėti apie šio termino neapibrėžtumą, nes nėra aišku, kada apgaulės elementas patenka į prekybos poveikiu sudėtį, o kada į sukčiavimo. Į tokį klausimą turi atsakyti teismų praktika. Taigi vien tik termino vartojimas Lietuvos Respublikos ratifikuotame tarptautinės teisės akte savaime negalėjo asmeniui atsakyti į klausimą, kaip apgaulės elementas bus kvalifikuojamas. Maža to, kasacinės instancijos teismo argumentacija neatitinka bendros nacionalinės materialiosios baudžiamosios teisės ir tarptautinių teisės santykio sampratos. Teisės aiškinimas, atsižvelgiant į tarptautinių teisės aktų nuostatas, yra leistinas. Jis gali padėti išvengti nacionalinės ir tarptautinės teisės konfliktų⁵⁷. Tačiau, nepaisant to, nereikia pamiršti ir materialiosios baudžiamosios teisės specifikos. Sutiktina su nuomone, kad vien remiantis tarptautiniais teisės aktais nėra galimybės asmenį pripažinti kaltu⁵⁸. Taigi teisės aiškinimas negali pakeisti konkrečios nusikalstamos veikos kriminalizavimo ribų.

Kritikuotinas ir rėmimasis GRECO rekomendacijomis, nurodant, kad jose akcentuojama, jog tariama įtaka patenka į prekybos poveikiu sudėtį. Šiuo atveju svarbi aplinkybė, kad GRECO rekomendacijos pateiktos 2009 m. liepos 2 d., kai aptariamam bylos atveju veika baigta daryti 2009 m. birželio 2 d. Taigi šiuo atveju kasacinės instancijos teismas rėmėsi jau po nusikalstamos veikos padarymo pateiktomis rekomendacijomis. Todėl net ir būsimi teisinio reglamentavimo pokyčiai galėjo būti numatyti tik po nusikalstamos veikos padarymo, t. y. iš esmės nuo to momento, kai viešai tapo prieinamos GRECO rekomendacijos.

Atlikta analizė neleidžia daryti išvados, kad teisės aiškinimas, jog BK 226 straipsnio 1 dalyje (2005 m. birželio 23 d. redakcija) įtvirtintas tikėtinos įtakos požymis apėmė ir apgaulės dėl įtakos panaudojimą (tariamą įtaką), atitinka principą *nullum crimen sine lege*. Iki 2011 m. birželio 21 d. priimtų ir 2011 m. liepos 5 d. įsigaliojusių baudžiamojo įstatymo pakeitimų toks teisės aiškinimas negalėjo būti pagrįstai numatytas visuomenėje. Be to, kyla pagrįstų abejonių, ar jį galėjo numatyti ir teisininkai. Nepaisant to, kad tariamos įtakos terminas vartojamas ET konvencijoje, aptariamam laikotarpiu buvusi teismų praktika, teisės doktrina ir faktinė situacija nesuapponavo, jog tarpininko kyšininkavimo požymis bus aiškinamas plačiai, t. y. kaip apimantis ir tariamą įtaką, kurios nepatvirtina jokios objektyvios aplinkybės.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 26, 196, 197, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 250, 250¹, 251, 252, 253, 254, 256, 257¹, 267, 267¹ straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵ ir 252¹ straipsniais įstatymo projektas, Nr. 10-3638-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.51318?positionInSearchResults=15&searchModelUUID=11bcf645-1ca6-4e36-a2cc-93612a0f6191>>.

⁵⁵ 2010 m. spalio 15 d. Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹ ir 68² straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto. 2010, Nr. XIP-2562.

⁵⁶ Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory report [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/173.htm>>.

⁵⁷ SATZGER, H. *International and European Criminal Law*. Germany: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, p. 99–100.

⁵⁸ ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, t. 54, 2005, p. 9; PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius, 2006, p. 32.

Išvados

1. Remiantis atlikta EŽTT jurisprudencijos dėl Konvencijos 7 straipsnio 1 dalies analize galima teigti, kad materialusis baudžiamosios teisės aiškinimas savaime neprieštaruja principui *nullum crimen sine lege*, tačiau jis turi atitikti šio principo elementų brėžiamas leistinumo ribas. Esminis veiksnys, rodantis, kad tokios ribos, aiškinant baudžiamojo įstatymo nuostatas, nebuvo peržengtos, yra tokio teisės taikymo ir aiškinimo numatomumas.
2. Atspirties taškas, sprendžiant, ar teisės taikymas ir aiškinimas galėjo būti numatytas nusikalstamos veikos darymo metu, yra teismų praktikos, teisės aktuose vartojamos terminijos, doktrinos ir pačios faktinės situacijos sisteminė analizė.
3. Šiame darbe atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad iki 2011 m. birželio 21 d. priimtų ir 2011 m. liepos 5 d. įsigaliojusių baudžiamojo įstatymo pakeitimų nebuvo galima pagrįstai numatyti, kad tikėtinos įtakos požymis bus aiškinimas kaip apimantis ir apgaulės panaudojimą dėl įtakos (tariamą įtaką).

Literatūra

Teisės aktai, teismų jurisprudencija ir kita susijusi medžiaga

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL C 326* 2012.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7390.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68¹ straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 81-3959.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 26876.
7. 2010 m. spalio 15 d. Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹ ir 68² straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto, skelbto <https://e-seimas.lrs.lt>, 2010, nr. XIP-2562.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 26, 196, 197, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 250, 250¹, 251, 252, 253, 254, 256, 257¹, 267, 267¹ straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵ ir 252¹ straipsniais įstatymo projektas, Nr. 10-3638-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.51318?positionInSearchResults=15&searchModelUUID=11bcf645-1ca6-4e36-a2cc-93612a0f6191>>.
9. Vokietijos Konstitucija [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.btg-bes-tellservice.de/pdf/80201000.pdf>>.
10. Vokietijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html>.
11. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad*, C303/05.
12. EŽTT 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 14307/88.
13. EŽTT 1995 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *G. prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 15312/89.
14. EŽTT 1995 m. lapkričio 22 d. sprendimai byloje *S. W. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 20161/92, ir *C.R. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 20190/92.
15. EŽTT 1996 m. lapkričio 11 d. sprendimas byloje *Cantoni prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 17862/91.
16. EŽTT 2006 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Pessino prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 40403/02.

17. EŽTT 2007 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Dragotoniu ir Militaru-Pidhorni prieš Rumuniją*, pareiškimų Nr. 77193/01 ir 77196/01.
18. EŽTT 2008 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Kafkaris prieš Kiprą*, pareiškimo Nr. 21906/04.
19. EŽTT 2009 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Liivik prieš Estiją*, pareiškimo Nr. 12157/05.
20. EŽTT 2011 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Soros prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 50425/06.
21. EŽTT 2013 m. kovo 14 d. sprendimas byloje *Kasymakhunov ir Saybatalov prieš Rusiją*, pareiškimų Nr. 26261/05 ir 26377/06.
22. EŽTT 2013 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Panaitescu prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 8398/04.
23. EŽTT 2013 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *Del Rio Prada prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 42750/09.
24. EŽTT 2014 m. liepos 15 d. sprendimas byloje *Ashlarba prieš Gruziją*, pareiškimo Nr. 45554/08.
25. EŽTT 2016 m. vasario 11 d. sprendimas byloje *Dallas prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 38395/12.
26. EŽTT 2017 m. spalio 17 d. sprendimas byloje *Navalnyye prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 101/15.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 1999 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-200/1999.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2007 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270/2007.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2011 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368/2014.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-405/2011.
31. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2018 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-36-318/2018.
32. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2013 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-190/2013.
33. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2011 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-145-387/2011.
34. Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2009 m. vasario 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-9-35/2009.

Specialioji literatūra

35. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis (213–330 straipsniai). Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010.
36. ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, t. 54, 2005, p. 7–18.
37. ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą: teisėkūros problemos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija. Iš *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios politikos ir baudžiamosios teisės klausimais rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2015, p. 27–49.
38. ASHWORTH, A.; HORDER, J. *Principles of Criminal Law*. Oxford University Press, 2013.
39. BALTRIMAS, J. *Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas*: disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017.
40. BOHLANDER, M. *Principles of German Criminal Law*. Oregon: Hart Publishing, 2009.
41. ČAIKOVSKI, A. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės reikšmė reglamentuojant ir aiškinant nacionalinėje teisėje baudžiamąją atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnyba. *Teisė*, 2005, nr. 54, p. 30–44.
42. DANA, Sh. Beyond Retroactivity to Realizing Justice: a Theory on the Principle of Legality in International Criminal Law Sentencing. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 2009, No. 4 (99), p. 857–928.
43. DRAKŠAS, R. Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 151–176.
44. FEDOSIUK, O. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinsius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš *Globalizacijos mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, baudinių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 27–42.
45. FEDOSIUK, O. Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos. *Jurisprudencija*, 2014, nr. 21(4), p. 1079–1101.

46. GLASER, S. *Nullum Crimen Sine Lege*. *Journal of Comparative Legislation and International Law*, 1942, No. 1 (24), p. 29–37, <<https://doi.org/10.1093/law:epil/9780199231690/e854>>.
47. GUTAUSKAS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis* (antroji knyga). Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017.
48. HALLEVY, G. *A Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law*. Springer Science & Business Media, 2010.
49. HERBERT, P. *The Limits of Criminal Sanction*. Stanford: Stanford University Press, 1968.
50. JARAŠIŪNAS, E. Valdžių padalijimo principas: samprata ir keletas interpretavimo problemų konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 135–163.
51. JEMIELNIAK, J.; MIKLASZEWICZ, P. *Interpretation of Law in the Global World: From Particularism to a Universal Approach*. Springer Science & Business Media, 2010, p. 84, <<https://doi.org/10.1007/978-3-642-04886-9>>.
52. LUPO, N.; PICCIRILLI, G. The Relocation of the Legality Principle by the European Courts' Case Law. *European Constitutional Law Review*, No. 11, 2015, p. 55–77, <<https://doi.org/10.1017/s157401961500005x>>.
53. MONTESQUIEU, Ch. *Apie įstatymų dvasią*. Iš prancūzų kalbos vertė V. Malinauskienė. Vilnius: Mintis, 2004.
54. MURPHY, C. The Principle of Legality in Criminal Law under the ECHR. *European Human Rights Law Review*, No. 2, 2010, p. 192.
55. PAKŠTAITIS, L. Tarpininko kyšininkavimas ir jo kvalifikavimo klausimai. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60 (52), p. 96–103.
56. PERISTERIDOU, Ch. *The Principle of Legality in European Criminal Law*: dissertation. School of Human Rights Research Series.
57. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius, 2006.
58. PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
59. SATZGER, H. *International and European Criminal Law*. Germany: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012.
60. SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights: a commentary*. The United Kingdom: Oxford University Press, 2015.
61. ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
62. VERŠEKYS, P. *Nullum crimen sine lege* principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacija. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 196–212, <<https://doi.org/10.15388/teisė.2012.0.57>>.

Kiti šaltiniai

63. 2009 m. liepos 2 d. Trečiasis vertinimo etapas. Vertinimo ataskaita Lietuvai dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos straipsnių inkriminavimo, priimta 43-jame GRECO plenariniame posėdyje (Strasbūras, 2009 m. birželio 29 d. – liepos 2 d.) [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/GRECO_inkriminavimas_LT.pdf>.
64. Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory report [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/173.htm>>.
65. KREß, C. *Nulla poena nullum crimen sine lege* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uni-koeln.de/jur-fak/kress/NullumCrimen24082010.pdf>>.

Some Aspects of the Interpretation of *Corpus Delicti* of Trading in Influence in The Context of the Principle *Nullum Crimen Sine Lege*

Laura Mickevičiūtė
(Vilnius University)

S u m m a r y

This article questions whether the interpretation made by the Supreme Court of Lithuania that the establishment of the alleged influence feature in Article 226 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania has only explained but not established a new feature of the *corpus delicti* of passive trading in influence, and whether this is not contrary to the principle *nullum crimen sine lege* (no crime without the law).

The first part of this article reveals the influence of the principle *nullum crimen sine lege* on the interpretation of laws. The author analyzes the jurisprudence of the European Court of Human Rights and, in light of this jurisprudence, she shows cases when the interpretation of criminal law is incompatible with the principle *nullum crimen sine lege* provided in Article 7 (1) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The second part analyzes the Lithuanian legal doctrine, case-law, and legislative documents related to trading in influence. This analysis helps the author evaluate whether a person could foresee the aforementioned interpretation of law at the time they had committed the offence.

The author concludes that according to the case-law of the European Court of Human Rights, the requirements of the principle *nullum crimen sine lege* both allow and limit the informal interpretation of law. The essential requirement on each interpretation of law in criminal cases is its foreseeability. Also, in the author's opinion, the answer to the raised question is that the mentioned interpretation of alleged influence does not meet this requirement of foreseeability.

Kai kurie prekybos poveikiu sudėties aiškinimo aspektai principo *nullum crimen sine lege* kontekste

Laura Mickevičiūtė
(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje analizuojama, ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktas teisės aiškinimas, kad tariamos įtakos požymio įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226 straipsnio 2 dalyje patikslino dispoziciją, bet neįtvirtino naujo pasyviosios prekybos poveikiu sudėties požymio, neprieštarauja principui *nullum crimen sine lege* (nėra nusikaltimo be įstatymo)?

Šio straipsnio pirmoje dalyje atskleidžiama principo *nullum crimen sine lege* reikšmė teisei aiškinti. Autorė pateikia Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos analizę ir remdamasi ja atskleidžia atvejus, kada teisės aiškinimas yra (ne)suderinamas su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu principu *nullum crimen sine lege*.

Antroje šio darbo dalyje atliekama Lietuvos teisės doktrinos, teismų praktikos ir teisėkūros dokumentų, susijusių su prekybos poveikiu nusikalstama veika, analizė. Tokia analizė leidžia autorei įvertinti, ar asmuo galėjo numatyti minėtą teisės aiškinimą veikos darymo metu.

Autorė daro išvadą, kad pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką principo *nullum crimen sine lege* reikalavimai tiek leidžia, tiek riboja neformalų teisės aiškinimą. Vienas iš esminių reikalavimų, keliamų kiekvienam teisės aiškinimui baudžiamosiose bylose, – jo numatomumas. Autorės nuomone, atsakymas į iškeltą klausimą yra tas, kad minėtas teisės aiškinimas dėl tariamos įtakos neatitinka numatomumo reikalavimo.